

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378.801

УМОВИ ПРАВИЛЬНОГО ІНТОНАЦІЙНОГО ОФОРМЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Бідюк Н.М., Колесник М.І.

Хмельницький національний університет

У статті обґрунтовується поняття інтонації та її компонентів. Доведено важливість правильного інтонаційного оформлення англійського висловлювання. Досліджено умови досягнення правильного інтонаційного оформлення англійських речень. Виявлено основні інтонаційні помилки студентів під час вивчення інтонації. Наведено рекомендовані вправи навчання інтонації у вищій школі.

Ключові слова: інтонація, інтонаційне оформлення, умови, висловлювання, вправи.

Постановка проблеми. Інтонація – невід’ємна частина мови, частина інформаційного потоку, тому оволодіння її основними видами є важливим аспектом під час вивчення іноземної мови. Досвід свідчить, що найважче у вивченні іноземної мови є засвоєння саме її інтонаційних особливостей. Студенти, які достатньо добре володіють лексикою та граматику іноземної мови, можуть робити значні помилки під час інтонаційного оформлення англійських висловлювань (в основному застосовуючи інтонаційні моделі рідної мови), особливо при великому обсязі висловлювання, що призводить до непорозуміння між мовцями. Тому, щоб правильно організувати спілкування, слід опанувати інтонаційні особливості мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття інтонації як лінгвістичного феномена було предметом дослідження відомих учених різних епох та країн. Вивченням особливостей інтонації англійської мови займаються Ю.М. Захарова, Е.Я. Нушкіян, Л.В. Щерба та ін. Дослідженням різноманітних аспектів навчання інтонаційних навичок займаються М.П. Дворжецька, В.Х. Селезньов.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на широке вживання в лінгвістиці терміну «інтонація» і на значний досвід у галузі вивчення особливостей інтонації, питання про її специфіку під час навчання англійської мови потребує детальнішого вивчення. Необхідно детально розглянути умови правильного інтонаційного оформлення, основні помилки під час інтонування речень, які виникають у студентів та визначити вправи, за допомогою яких можна забезпечити дотримання умов правильного інтонаційного оформлення речень.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є виявлення особливостей та визначення основних умов правильного інтонаційного оформлення англійських висловлювань під час навчання студентів мовних спеціальностей вищої школи.

Виклад основного матеріалу. Інтонація є одним із мовних засобів спілкування. Мовна інтонація – це сукупність засобів звукового оформлення

речення чи синтагми в усній мові. Л. Щерба [5] розуміє синтагму як «найкоротший відрізок мови, який у даному контексті і в цій ситуації відповідає єдиному поняттю» [5, с. 225]. До основних компонентів інтонації належать акцентний лад та мелодійний рисунок фрази, які допомагають легше оформити фразу граматично й семантично.

Інтонаційне оформлення висловлювання робить його цілісним для сприйняття на слух, а на письмі позначається відповідними розділовими знаками. Важливість інтонації полягає у тому, що вона має велике значення для змісту того чи іншого висловлювання. Словам і граматичним конструкціям інтонація надає певний сенс. Репліка, сказана різними тонами, може сприйматися як наказ, вимога, ствердження або питання, вона може бути виголошена з різними модальними та емоційними значеннями. Інтонація також може виступати як індикатор психічного стану, віку, статі, соціального становища комунікантів, стилістичного забарвлення бесіди, визначати основне й другорядне у змісті комунікації.

Існує ряд умов правильного інтонаційного оформлення висловлювання англійської мови. Першою такою умовою, на думку Е.А. Нушкіяна [3], є дотримання правил поділу звукового потоку мовлення на відносно завершені смислові групи, що здійснюється за допомогою помітних пауз. Найбільш типовою помилкою студентів на початку навчання паузації в англійській мові є віднесення до різних смислових груп і, звідси, неправомірне відокремлення паузами підмета від дієслівного присудка (Mary | reads a huge book), дієслівного підмета від його прямого додатка (Mary reads | a huge book) або простого невідокремленого означення від означуваного слова (Mary reads a huge | book) [3, с. 211].

Другою умовою правильного інтонаційного оформлення англійського висловлювання є дотримання правила ритмічності. Сутність цієї умови полягає у тому, що кожна смислова група поділяється ледь помітними паузами на ритмічні групи, кількість яких дорівнює числу слів, які виділяються фразовим наголосом; кожна ритміч-

на група, незалежно від кількості складів, з яких вона складається, вимовляється за одну одиницю часу. Дотримання даного правила перешкоджає те, що в українській мові ритмічність спостерігається лише у поетичному мовленні (віршах, або піснях, де ритм постійний) та відсутня у прозаїчному. В англійській ж мові ритмічність властива і прозаїчному мовленню, проте кількість ритмічних груп у кожній синтагмі заздалегідь не задається, а тому ритм не є строго постійним, як у піснях або віршах [3, с. 221].

Третью умовою правильного інтонаційного оформлення англійського висловлювання є правило дотримання мелодійної шкали падіння. Найскладнішим при оволодінні шкалою падіння українськомовними студентами є навички: дотримання шкали падіння у тих синтагмах, де остання ритмічна група закінчується висхідним завершенням; здійснення ступеневого, а не плавного падіння тону голосу при вимові кожної наступної ритмічної групи; витримування постійної величини діапазону шкали при вимові усіх синтагм, які входять в одну і ту ж фразу (постійний «середній» діапазон шкали падіння не допускає так званий «спів», який трапляється, якщо перша ритмічна група у тих синтагмах, де багато ритмічних груп, помилково починається дуже високим тоном); 4) суцільної, як одне слово, вимови будь-якої ритмічної групи без пауз між окремими словами [3, с. 224].

Ю. Захарова [2] виділяє також умову дотримання правил використання і здійснення мелодійних завершень наприкінці синтагми. При навчанні вимови останньої ритмічної групи з тим чи іншим завершенням необхідно пам'ятати про значні відмінності у здійсненні відповідних завершень в українській й англійській мовах. Низхідне завершення в англійській мові звичайно характеризується різким зниженням тону голосу на останньому наголошеному складі [2, с. 66].

Основними інтонаційними помилками у багатьох випадках є також не-правильний фразовий наголос і невміння членувати фрази на синтагми, а також неправильне інтонаційне оформлення різних типів речень. Типовими помилками фразового наголосу є наголошення студентами службових слів, модальних і допоміжних дієслів у стверджувальній формі, особових і присвійних займенників. Наслідком цього є грубе порушення ритмічної організації мовлення, втрата специфічної для англійської вимови чіткої ритмічної структури мовлення з більш-менш рівними інтервалами між наголошеними словами в реченні [2, с. 44].

Зауважимо, що робота над вимовою не може обмежуватися виправленням помилок і поясненням нового матеріалу. Для цього необхідні спеціальні вправи, так звані «фонетичні зарядки», на кожному занятті. Тому з метою досягнення повної автоматизації ритміко-інтонаційних навичок у студентів використовують два основних способи навчання: спосіб безпосередньої імітації та спосіб свідомого засвоєння. Спосіб безпосередньої імітації, або імітативний спосіб, спирається лише на імітаційні здібності студентів, у той час як спосіб свідомого засвоєння передбачає використання пояснення та аналізу артикуляції звуків.

Як бачимо, дотримання основних умов правильного інтонаційного оформлення англійських висловлювань під час навчання студентів є дово-

лі трудомістким. Така організація навчання має бути системною, цілеспрямованою та функціонально орієнтованою.

М. Дворжецька [1] рекомендує при навчанні інтонації у зв'язку з мовним характером навичок використовувати умовно-комунікативні вправи на рецепцію і репродукцію. Вправи на рецепцію призначені для розвитку інтонаційного слуху та включають:

- вправи на розпізнавання: «Послухайте доручення. Підніміть руку, коли почуєте, що доручення зроблено у формі прохання»;

- вправи на диференціацію: «Послухайте доручення. Визначте, чи зроблені вони у формі прохання»;

- вправи на ідентифікацію: «Послухайте доручення. Визначте, де прохання, а де наказ» [1, с. 78].

Вправи на репродукцію інтонаційних моделей включають такі групи вправ:

- вправи на імітацію: «Попросіть друга зробити те, про що я вас прошу»;

- вправи на підстановку: «Викладач просить у студентів певну річ і пропонує звернутися до іншого студента з таким же проханням або попросити іншу річ»;

- вправи на трансформацію: «Послухайте накази викладача і передайте їх товаришам як прохання»;

- вправи на самостійне використання інтонаційних едностей [1, с. 88].

Варто підкреслити, що робота над інтонацією повинна продовжуватися при говорінні, аудіюванні та читанні вголос (читання за диктором, виразне читання, читання з інтонаційною розміткою). Контроль та оцінка вимови відбувається викладачем з урахуванням типів помилок у мовленні студентів. В. Селезньов [4] пропонує такі вправи для формування ритміко-інтонаційних навичок у студентів: прослухати текст у магнітофонному записі, проінтонувати текст і відтворити інтонацію тексту, не спотворюючи зразок; проінтонувати текст і прочитати відповідно до тонування; прочитати вірш із заданою інтонацією і вивчити напам'ять; прочитати пропозицію спочатку як твердження з низхідним тоном, потім як питальне речення з висхідним тоном; прочитати запропоновані загальні питання, звертаючи увагу на інтонацію; прочитати запропоновані альтернативні питання з відповідною ім інтонацією; прочитати фонетичні вправи, транскрибувати слова; виконувати вправи на правила читання, інтонувати речення, тексти, діалоги; повторювати вивчений теоретичний матеріал, аналізувати фонетичні явища у мікротексті.

Безумовно, досягнення бездоганної інтонації вимагає багато часу. Ознайомлення із прийомами і різними видами вправ для навчання ритміко-інтонаційних навичок дає змогу зрозуміти, що найбільш ефективними є:

- підтримання зразкової вимови вчителя;
- спеціальні вправи, грамотно підібрані і систематично виконувані, на рецепцію і репродукцію;

- відпрацювання скоромовок, прислів'їв, приказок, які незвичайною формою і цікавим змістом можуть привабити студентів і підвищити їх мотивацію у навчанні;

- використання ігор на початковому етапі навчання;

- допомога жестикуляцією при вивченні тонів.

Висновки та пропозиції. Таким чином можна стверджувати, що правильне інтонаційне оформлення висловлювань дає змогу передавати зміст, виражати власне ставлення до співрозмовника та предмета розмови, впливати на комунікантів і досягати мети висловлювання. Існуючі методики

навчання англійської вимови потребують, на нашу думку, подальшого аналізу та вдосконалення, що свідчить про можливість пошуку шляхів покращення умов правильного інтонаційного оформлення англійських висловлювань під час навчання студентів мовних спеціальностей вищої школи.

Список літератури:

1. Дворжецкая М.П. Методы экспериментально-фонетического исследования звучащей речи / М.П. Дворжецкая. – К.: Вид. центр КНЛУ, 1991. – 365 с.
2. Захарова Ю.М. Интонаційна організація сучасного англійського мовлення : навч. посібник / Ю.М. Захарова. – К.: Вид-во НА СБ України, 2004. – 84 с.
3. Нушкиян Э.А. Типология интонации эмоциональной речи / Э.А. Нушкиян. – Одесса: Вища шк., 1986. – 160 с.
4. Селезнев В.Х. Пособие по развитию навыков английской интонации / В.Х. Селезнев. – М.: Высш. шк., 1983. – 312 с.
5. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В. Щерба. – М.: Изд-во ЛКИ, 2008. – 327 с.

Бидюк Н.М., Колесник М.И.

Хмельницкий национальный университет

УСЛОВИЯ ПРАВИЛЬНОГО ИНТОНАЦИОННОГО ОФОРМЛЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ВЫСКАЗЫВАНИЯ ВО ВРЕМЯ ОБУЧЕНИЯ ТУДЕНТОВ ЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Аннотация

В статье обосновывается понятие интонации, а также её компонентов. Доказано важность правильного интонационного оформления английского высказывания. Исследованы условия достижения правильного интонационного оформления английских предложений. Определены основные интонационные ошибки студентов во время обучения интонации. Приведены рекомендованные упражнения обучения интонации в высшей школе.

Ключевые слова: интонация, интонационное оформление, условия, высказывание, упражнения.

Biduyk N.M., Kolesnyk M.I.

Khmelnytskyi National University

CONDITIONS OF THE PROPER INTONATIONAL FRAMING OF THE ENGLISH UTTERANCE AT THE TIME OF HIGH SCHOOL LINGUISTIC SPECIALITIES STUDENTS' STUDYING

Summary

The article explored the notion of intonation and its components. The importance of the proper intonational framing of the English utterance was proved. The conditions of the achievement of the proper intonational framing of the English sentence were explored. Common students' intonational mistakes in the process of learning intonation were revealed. The recommended exercises of teaching intonation in universities were represented.

Keywords: intonation, intonational framing, conditions, utterance, exercises.